

KULCSFOGALMAK

(Az alábbiakban összegyűjtöttünk néhány kulcsfogalmat, amelyek a közösségi munka területén, vagy a közösségekkel kapcsolatos társadalmi kérdések tárgyalásánál rendszeresen előfordulnak. Van közöttük a képzésekben megfogalmazott néhány szavas magyarázat, de előfordul hosszabb kifejtés is a kötetben szereplő írások pontosabb értelmezéséhez, megértéséhez. Ahol lehetőség volt rá, a kiemelések szakirodalmi hivatkozásait is megjelöltük.)

Átkeretezés

Befogadás, elfogadás, beilleszkedés

Bevonás

Célszemély

Civil

társadalom,

állampolgáriság

Dzsentrifikáció

Gettósodás

Helyi

identitás*

Helyi

nyilvánosság*

Helyi

társadalom*

Kampány

Kiengesztelődés

Kirekesztés

Közösségi

beavatkozás

Közösségi

tervezés

Közösségi

vezető

Közösségszervező

Kulturális

szegénység

Misszió

Reform

és

reformáció

Szegregáció

Szolidaritás

Szomszédság

Taktika

Tanult

tehetetlenség

Társadalmi

igazságosság

Társadalmilag

sérülékeny

helyzet/csoportok

Társadalmi

tőke*

Ügy

Átkeretezés

A látásmódot megváltoztató „trükk”, az átkeretezés. Azaz, amikor a saját fejünkben mantrává alakult borzalmas és romboló mondatokat valami egészen mássá alakítjuk, újrakeretezzük.

Átkeretezés – a gondolat átstrukturálása, a belső párbeszéd. Ha felismertük a gondolkodási hibát, fogalmazzunk meg alternatív gondolatokat!

Új, más perspektívába ágyazni, átkeretezni. Az **átkeretezés lényege, hogy megváltoztatjuk a fogalmi és a nézőpontbeli viszonyunkat** egy átélt helyzethez, tehát annak új értelmezési lehetőséget adni. A rögzített szókapcsolatokat, metaforákat, szimbólumokat használni, az adott helyzetet átkeretezni, ez a valódi feladat.

Az egyik leggyakrabban használt technika az átkeretezés (reframing). Ilyenkor egy adott helyzetnek, élménynek más keretet adunk, s ez élményszintű változást hozhat. Például nem mindegy, hogy egy vereséget kudarcként vagy tanulási lehetőségként aposztrofálunk, vagy egy a diákok számára új helyzetet úgy kommunikálunk, hogy „muszáj” (mert például benne van a tantervben), vagy „érdekes lehetőség”.

*“A módszer érdekessége, hogy radikális paradigmaváltáson alapul; azaz megoldásépítő - és nem problémamegoldó- beavatkozásokkal dolgozik, ezért megoldásközpontú coachingnak is szokták nevezni. Az irányzat megalkotói Steve de Shazer szociológus és Insoo Kim Berg pszichológus a nyolcvanas években keresték a titkát annak, hogyan lehetne akár egyetlen ülés alatt tartós előrelépést elérni az ügyfeleknél. Ekkor jöttek rá arra, a már sokat idézett gondolatra, hogy: **A problémákról történő beszéd problémákat teremt. A megoldásokról történő beszéd – megoldásokat.**”*

Befogadás, elfogadás, beilleszkedés

A beilleszkedés, befogadás, betagozódás, (társadalmi) tagság kifejezéseket szokták használni – vagy az inklúziót, melyek a kirekesztés-kirekesztettség-kirekesztődés hármásának együttesére felelnek. Azaz egyszerre jelölik a kirekesztettek jogokkal és eszközökkel történő felruházását (ezáltal a hatalmi viszonyok átstrukturálását), a kirekesztettség állapotában lévők helyzetének javítását, valamint a társadalmi tagság fogalmának oly módon való kiterjesztését, hogy azok is beleférjenek, akik eddig csak a legtávolibb perifériákra – vagy még azon is túl – szorulva léteztek. “Azaz a ‘social inclusion’ röviden a társadalmi részvétel és részesedés újraszabályozását, valamint a társadalmi tagság terjedelmének kiszélesítését jelenti.” (Szalai Júlia) A három különböző fogalom értelmezésénél érdemes figyelemmel lenni: a befogadás, a befogadó társadalom

inkább a ténylegesen kívülről jövők (menekültek) jelölésére használatos. A befogadás, a kirekesztéshez hasonlóan, a gesztust gyakorló befogadó fél aktivitását (és nagyvonalúságát) hangsúlyozza. A beilleszkedés enyhe fokú leereszkedést tartalmaz és nem mentes a paternalista, atyáskodóan elvárásokat felállító, csak a saját játékszabályait érvényesnek – tehát követendőnek – elismerő értelmezéstől. Egyértelműen alá- és fölérendeltségi viszonyt tételez, asszimilációs irányultságú. A beilleszkedettség, a kirekesztettség ellenpárjaként, normatív jelentéssel bír: a kirekesztettek deviáns csoportot alkotnak, tehát a cél, hogy a többségi társadalom normáihoz igazodjanak.

Bevonás

A helyi lakosok aktivizálása, bevonása a közösség általi fejlesztés folyamatába. A cél: a lehető legszélesebbre nyitni a cselekvők körét. A folyamat egyszerűsített formában így zajlik: a közösségfejlesztő kezdeményezését a helyi lakosok központi magja (a változásban elkötelezett helyi lakosok, a közösségfejlesztőt felkérő helyi kezdeményezői kör) átveszi, s a kezdeményezést kiterjeszti a bekapcsolódó szélesebb körre, amely a közösen azonosított helyi ügyekben folyamattá szervezi a közösségi tevékenységeket. A közösségfejlesztési folyamat során a bevonás folyamatosan történik, mindig újabb és újabb embereket kötelezve el a helyi ügyek iránt.

Célszemély

Célszemély az a döntéshozó, akit a kampány tervezése során olyan döntéshozónak azonosítottunk, akinek hatáskörébe tartozik az érdekeinknek megfelelő döntést meghozatala. A kampány során ezért a célszemélyre irányul nyomásgyakorlásunk, hogy kikényszerítsük a számunkra megfelelő döntést. Másodlagos célszemély az, aki a célszemélyre valamilyen hatással bír.

Civil társadalom, állampolgáriság

„A civil társadalom felfogható szolidaritás-szféraként, amelyben fokozatosan megfogalmazódik és kikényszerítődik egy univerzalizáló közösség...

...a civil társadalom kulcsszereplője a jogokkal és kötelességekkel rendelkező szuverén individuum, aki a közjó és saját maga érdekében kész alávetni magát az együttműködés és szolidaritás játékszabályainak, azaz kész szuverenitásának egy részéről önként lemondani.”

Jeffery Alexander

„Az embereknek kötődésre és választási lehetőségekre van szükségük ahhoz, hogy életlehetőségeiket a maguk teljességében élvezhessék. És ezek a kötődések az autonóm társulások variációit igénylik, amit civil társadalomnak nevezünk.”

Ralf Dahrendorf

„A civil társadalom a citizenek (közpolgárok) társadalma, akiknek jogaik vannak, akik elfogadják kötelezettségeiket, és akik civil és civilizált módon viselkednek egymással. Olyan társadalom, amely arra törekszik, hogy senki ne legyen kirekesztve, és amely tagjainak az odatartozás érzését és a szabadság alkotmányát biztosítja.”

Ralf Dahrendorf

„ A civil társadalom ... egy közszféra, a szolidaritás szférája, ahol különböző érdekek artikulálódnak, feszülnek egymásnak, ahol konfliktusok zajlanak egyének, csoportok, szervezetek között... A civil társadalom ezeknek a viszonya, tehát egy reflexivitás, s nem pedig a szervezeteknek az összessége. Az egymásra való kölcsönös reagálás a fontos, ez generál egy erőteret, amiben tulajdonképpen létrejön a civil társadalom.”

Miszlivetz Ferenc

„Arató András szerint: a modern civil társadalom a gazdaság és állam közötti társadalmi interakció szférája, a nyilvánosságból és a különböző szabad társulásokból tevődik össze. A polgári kezdeményezés és önmozgósítás változatos formái hozzák létre, a jogrendszer (különösen az alanyi jogok megléte) intézményesítik.

Politikai szerepe nem a hatalom megszerzése, hanem befolyásolása, kontrollja.”

Nagy Ádám, Nizák Péter, Vercseg Ilona: Civil társadalom – nonprofit világ c. kötet. (Új Ifjúsági Szemle Alapítvány, Budapest 2014.)

Dzsentrifikáció

A modern nagyváros fejlődésével, változásával kapcsolatos szociológiai jelenség, a felértékelődött belvárosi területek lakosságának kicserélődése. A fogalom tényleges tartalma eltérhet a meghatározó társadalmi környezet és a városfejlődésre hatással levő állami intézkedések függvényében.

Amerikában döntően spontán folyamatok indítják meg a városközpontok gettósodását majd dzsentrifikációját: itt az 1950–1960-as években gazdagodó középrétegek a

magasabb életszínvonalat a kertvárosokba költözéssel tudták megvalósítani, helyükre pedig, a belvárosba szegény, a szociális támogatásokra szoruló, olcsón fenntartható lakást kereső rétegek költöztek.

Gettósodás

A különböző városrészek etnikai szegregációja és a népességük közötti kapcsolatok megszakadása a nagyvárosokban. E negyedek leromlanak, a lakosság életminősége jelentősen csökken.

Helyi identitás*

A helyi közösség tagjainak önmagukról, mint közösségről alkotott képe (önmeghatározása), mely a tagok között folyamatosan zajló párbeszéd, a közös cselekvés és a közös értékek felfedezése révén jön létre. A múltat a jelennel összekötő társadalmi és intellektuális konstrukció folyamatában a közösség létrehozza a saját, kulturális reprezentáció rendszerét, mely az egyén számára az „odatartozás” érzését, a kötődés képességét biztosítja.

Helyi nyilvánosság*

Egy település(rész) nyilvános kommunikációja azokról az ügyekről, amelyek a helyi közösséget bármilyen módon érintik. A helyi nyilvánosság alapja az információ – az információk nyilvános közzététele, befogadása, feldolgozása, megvitatása és az így kialakult vélemények, álláspontok közvetítése. A helyi nyilvánosság működésének alapfeltétele, hogy az információkhoz és a kommunikációban való részvételhez minden helyi lakos hozzáférjen – valójában e nélkül nem is beszélhetünk nyilvános kommunikációról... A kommunikáció a helyi lakosok között, illetve a lakosság és/vagy a többi szereplő között folyik minden irányban. Ideálisan a helyi nyilvánosság a helyi demokrácia működésének garanciája, mely biztosítja, hogy a tájékozott állampolgárok érvényesíthessék akaratukat és kontrollálni tudják a közhatalmat...

A társadalmi nyilvánosságot értelmezhetjük a kommunikáció színteréül szolgáló térnek, populációnak, szervezeti szintnek, a megközelíthetőség-bekapcsolódás lehetőségének, a politikai állam és a társadalom viszonszerkezetének, s talán kissé kitérítve, de le is egyszerűsítve, a társadalmi kapcsolatok rendszerének.

A nyilvánosság teret nyújt a legkülönbözőbb véleménycseréknek, információkhoz juttat, illetve segíthet az információk közötti eligazodásban, az öntudatosabbá válásban.

Hozzájárulhat az önkifejezés- és az önmeghatározás kifejlődéséhez, az önszerveződés és az együttműködés feltétele, biztosíthatja a humán erőforrások mobilizálódását és általában a közmegegyezés, a racionálisabb döntés létrejöttét.

A nyilvánosság - főként a helyi nyilvánosság - jelentősége az is, hogy az embereknek lehetőséget kínál arra, hogy a helyi társadalmon belül, de a társadalom és az állam között is valamilyen módon kontrollálják a közhatalmat. A jól működő nyilvánosság a hatalom érdeke is, hiszen ezáltal javul a rálátása a polgárok érdekeire, problémáira.

Helyi társadalom*

Komplex, akár településenként, településrészenként változó összetevőkből álló rendszer, amelynek holisztikus szemlélete felelős fejlesztő munka során elengedhetetlen. A fogalom számos alkotóelemet foglal magába: épített és természeti környezet, földrajzi adottságok, a lakosság összetétele, demográfiai jellemzői, társadalmi-gazdasági és mentális helyzete, fizikai állapota a lakosok közti kapcsolati hálók, a helyi nyilvánosság szerkezete és funkciói, a településre, településrészeire jellemző hatalmi és erőviszonyok, az intézményekkel való ellátottság, azok működésének módja a helyi csoportosulásokon, civil szervezeteken és kisközösségeken keresztül, települési, településrészi gazdasági, közlekedési stb. adottságok és viszonyok.

Kampány

A közösségszervezésben a kampány egy magas hőfokon zajló koncentrált folyamat, mely elvezet a választott ügy megnyeréséhez, győzelemhez. A kampány stratégiai tervezés során alakul ki. Magában foglalja a célok, a célszemély(ek), szövetségesek és ellenérdekelték meghatározását, a rendelkezésre álló erőforrások számbavételét, a megfelelő nyomásgyakorló taktikák (cselekvések, akciók) kiválasztását és alkalmazását.

Kiengesztelődés:

A megbocsátás és a kiengesztelődés két rokon fogalom és mindkettő valamely negatív állapotból való - pozitív irányú - kibontakozást fejez ki. Az elsőt inkább egyének, legfeljebb kisebb csoportok közötti folyamatokra alkalmazzuk. A kiengesztelődés tágabb fogalom, amely a megbocsátást is magában foglalja, sőt, feltételezi. A megbocsátás inkább a sértett félben lezajló folyamat, míg a kiengesztelődés mindkét fél közötti történést takar. A megbocsátás a személyen belül lezajló, nem egyszer hosszú ideig tartó változások sora. Kiengesztelődésről viszont beszélhetünk akkor is, ha nagy közösségek, népek,

nemzetek, kultúrák, vallási csoportok viszonyában következik be örvendetes változás. Megbocsátás olyan személyek között jön létre, akik személyesen ismerik egymást, akik között személyes kapcsolatok szövődése feszül. Sőt, a bocsánat kiindulópontját képező vélt vagy valódi sérelem, agresszió, támadás, illetve ennek elszívódése a személyes kapcsolatok nélkül elképzelhetetlen. A kiengesztelődés személyes kapcsolatok hálójában is lehetséges, más esetben viszont olyan folyamatról van szó, ahol az egyének szerepe háttérbe szorul. Személyes viszonyok legfeljebb illusztratív szerepet játszanak. A kiengesztelődésben részt vevő közösségek tagjai egymást esetleg nem is ismerik, illetve a köztük esetlegesen fennálló személyes kapcsolatoknak a folyamatokban lényeges szerepe nincsen.

A közösségek közötti érzelmi megnyilvánulásokat kognitív folyamatként értelmezhetjük. Kollektív traumák, mint háborúk, deportálások, üldöztetés, országok területi átrendeződései mélyen gyökerező sérelmeket hívhatnak elő, amelyek az idők folyamán, eredeti kiváltó okaiktól függetlenül előítéletként történelmi feszültségek forrásai lehetnek. Számos nemzetközi tapasztalat és pszichológiai vizsgálat támasztja alá, hogy az előítéletek kezelésében hibás stratégia az elhallgatás, a meg nem törtéنتté tevés. A traumákat, még ha fájdalmas is, ki kell beszélni, mind egyénileg, mind a kollektíva szintjén. Semmilyen kárpótlás, akár anyagi, akár erkölcsi, nem képes megalapozni az igazi kiengesztelődést, ha a traumák nyílt kibeszélése nem történik meg. A "kibeszélés" esetenként pszichológiai segítséget tesz szükségessé, ne hogy a felidézésből bosszú és megtorlás vágya támadjon fel. Dél-afrikai tapasztalatok alapján a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy bármely jól szervezett és jogilag korrekt kárpótlás sem elégséges, ha a történések mögötti pszichológiai tényezőket elhanyagolják.

A kiengesztelődés folyamata azzal kezdődik, hogy átveszem a másik fél értelmezési keretét, és magamra alkalmazom, egyben ígéretet teszek arra, hogy a jövőben nem kizárólagosan a saját értelmezési keretemet fogom használni. Bevallom bűnömet, és ígéretet, fogadalmat teszek az értelmezési rendszerem megváltoztatására (lásd gyónás). Ideális esetben a kiengesztelődés folyamata kölcsönösséget tételez fel. Megítélésem szerint azonban akkor sem eredménytelen, ha csak az egyik csoport, közösség képviselői tesznek lépéseket. A kiengesztelődés apostola, II. János Pál történelmi tettet hajtott végre, amikor az ortodox kereszténység és az iszlám képviselői előtt szimbolikusan fejet hajtott, és számos alkalommal bocsánatot kért a római kereszténység nevében elkövetett bűnökért. A vallások közötti kiengesztelődés másik jelentős alakja, az egykori szerzetesnő, Karen Armstrong a kiengesztelődés érdekében egymás nézőpontjának mélyebb megismerését hangsúlyozza. 2001. szeptember 11. után ennek érdekében vállalt

az iszlámról szóló előadás-sorozat az Egyesült Államokban, és ennek a célnak szenteli könyveit is. A nagy közösségek közötti kiengesztelődés alapja pozitív, másokétól különböző önazonosság-kritériumok kultúráján alapulhat. Mindezek feltétele azonban, hogy a felek beismerjék hibáikat, tévedéseiket, bűneiket. Ám a hibák beismerésének kultúrája hiányzik régióink politikai életéből.

(Forrás: Tringer László: Bocsánat és kiengesztelődés, Vigíiai, 2007. október, vagy internetes forrás: <http://www.5mp.eu/web.php?a=lclkigondozas&o=W7w36eE9ct>)

Kirekesztés

Itt három fogalom együtteséről beszélünk: kirekesztettség-kirekesztés-kirekesztődés. A kirekesztettség a lehetőségektől megfosztottság állapotáról szól. A pozitív szabadságok (lehetőségek, képességek, választások), melyek nélkül nincs sem fejlődés, sem demokrácia. A társadalmi kirekesztettség e pozitív szabadságok hiánya, s mint ilyen nem csak a kirekesztettségben élő csoportra nézve hátrányos, hanem a társadalom egészére is. A kirekesztés tehát a közösség egészének problémája, nem pusztán a kirekesztetteké. A kirekesztettség a politikai részvételre, az önszerveződésre és érdekérvényesítésre való képesség hiányát is jelenti. A kirekesztettek nemhogy semmilyen befolyással nem bírnak a társadalom működésére, még arra is képtelenek, hogy akár átmenetileg kizökkentsék a dolgokat megszokott folyásukból. Nem képesek egy közös cél megfogalmazására, amely mögött mint közösség fel tudnának sorakozni, és ha lenne is egy cél amivel azonosulnak, akkor sem tudnák mozgósítani, megszervezni magukat, hogy elvi és gyakorlati célkitűzéseiket a társadalom értésére adják, és kikényszerítsék az odafigyelést. Kirekesztésről akkor beszélünk, ha aktív, szándékolt cselekvés történik: valakik valaki másokat tudatosan ki akarnak zárni, és ezt módjukban is áll megtenni. Például tudatos (politikai) döntés eredményeként szorulnak ki egyes csoportok azokból a javakból, jogokból vagy lehetőségekből, amelyek a többségnek megadatnak. Kirekesztődés esetén a folyamaton van a hangsúly.

A kirekesztés jellemzői:

“Szegények és kisebbségek szervezeti kapcsolatai az elsődleges csoportokhoz (szülő szervezetek, társasági klubok, kis egyházak közösségei); nem tagozódnak bele az általános döntési közösségi folyamatokba, s nem is nagyon érintkeznek azzal. Kvázi, akik a nemzeti erőforrásokból nem részesülnek megfelelően, azok köre megegyezik azokkal, akik jelentősen alulreprezentáltak a döntéshozatalban.

Akik alulreprezentáltak a döntéshozatalban, azok nem tudják megismertetni, vagy kinyilvánítani a szükségleteiket, mivel a társadalmi erőforrásokat olyan részvételi rendszeren keresztül osztják szét, amelynek ők nem részesei.

Ez okozza a mellőzöttség, a megfosztottság érzését és a szolgáltatások hiányát. Növeli az elidegenedettséget, és csökkenti a részvételi hajlandóságot.”

(Ch.F. Grosser - J. Mondros Pluralizmus és részvétel: a politikai akció felőli megközelítés id: Megfigyelés és cselekvés Válogatás a közösségi munka elméletéből Szerk. Varsányi Erika)

Közösségi beavatkozás

A közösségek életébe átmeneti és szakszerű külső támogatást jelentő közösségfejlesztés működési módja, amely hozzájárul ahhoz, hogy a közösség képes legyen a megújulásra, vagyis saját problémáinak kezelésére, mérséklésére és megoldására. A beavatkozás addig tarthat, ameddig a közösség tagjai maguk nem válnak a változás meghatározó tényezőivé.

Gyakori felvetés egy tanácskérés, valamilyen segítségnyújtás, befolyásolás során, hogy szabad-e beavatkozni? Jogom van-e változást előidézni az emberek – és így a közösségek, még inkább egy település életében? A szakemberben is felmerül a közösségi folyamat kapcsán: milyen alapon avatkozik be a fejlesztő, vagy a szervező a társadalmi folyamatokba? Jól segíteni = a függőséget megakadályozni. A jó segítő és beavatkozó olyan folyamatokat kezdeményez, amelyekben lehetőleg belülről és szerves úton alakul ki egy ügyben, valami problémában a megoldás lehetősége. Azaz a jó segítség és beavatkozás jelentősége, hogy valamilyen külső segítséggel, de önmaga talál rá az egyén vagy egy közösség a számára jó megoldásra. Tehát optimális esetben egy közösségi beavatkozás visszaállítja a közösség/település természetes működését, a sérült társadalmi szövet „visszagyógyul” és annak a saját konfliktus-kezelési és problémamegoldó képessége újra működésbe jött.

Közösségi tervezés*

Közösségi tervezés esetében az érintettek már a tervezési folyamat elején, a helyzetfeltárás, problémafelvetés során kapcsolatba kerülnek egymással, megismerik egymás érdekeit, szándékait, elképzeléseit. A terv a közös gondolkodás során valamiféle konszenzussal jön létre (természetesen adott részletkérdésekben továbbra is külső szaktervezők, mérnökök bevonásával), így gyakorlatilag azt ismertetni, elfogadtatni,

„társadalmásítani” sem kell, hiszen aki erre bármiféle késztetést érzett, maga is részt vett annak megalkotásában. Az érintettek részéről tapasztalható elköteleződés, a tulajdonosi hozzáállás ebben az esetben sokkal erősebb, és a tervezőnek, a megrendelőnek sem kell attól tartania, hogy a terv megvalósítása során ellenállásba ütközik. A közösségi tervezés tehát nem egy még szélesebb körben, még alaposabban végzett társadalmi egyeztetés, hanem egy alapvetően más, eleve a helyi közösség képviselőinek bevonására és a velük való közös gondolkodásra építő tervezési módszer.

Közösségi vezető

A közösségi vezetők olyan érintett emberek a közösségükben, akik nem csak a saját életük, de a közösségük javítására is találnak motivációt. Tudják, hogy a tudásuk, energiájuk vagy cselekvésük beleadható a munkába, és képesek felelősséget vállalni. Érintettnek kell lenni a felvállalt ügyekben, és dühöt is érezni az elmaradt megoldások vagy hatalom miatt, hogy ezeket megoldhassák. Ki kell tudniuk fejezni ezeket az aggodalmakat a nyilvánosság előtt is, hogy megtalálhassák a közös ügyekben érdekelt embereket, akik követhetik a cselekvésben.

Közösségszervező

A közösségszervező az a szakember, aki általában a szegénységben élő, elnyomott embereket segíti abban, hogy szembeszálljanak az őket gazdaságilag és politikai szempontból kiszolgáltatottá tévő társadalmi rendszerekkel és az azokat mozgó emberekkel. A közösség aktív tagjainak segít abban, hogy felépítsenek egy helyi érdekérvényesítő csoportot.

Kulturális

szegénység

„A szegénység minden esetben egyfajta hiányként, deprivációként jelentkezik. Klasszikus értelemben a materiális javaktól való megfosztottság kifejezésére használjuk. A szegénység, bár önmagában is súlyos hátrány, meglétéből további hiányokra is következtethetünk és további hiányokat is okoz. Ez a lehetőségek beszűkülését és ezzel együtt a társadalmi tőke csökkenését, illetve a magas kultúra értelmében a kulturális fogyasztásból való kizáródást eredményezheti... A kultúrát, mint egyfajta alkalmazkodási képességet, probléma- és konfliktuskezelési stratégiát kell értelmeznünk, amely alkalmassá teszi az egyéneket, csoportokat az integrációra. Ebben az esetben a kultúrát az ember és ember, ember és csoport, csoport és csoport közötti relációnak fogjuk fel, amely magában foglalja az emberek és a csoportok viszonyát az ideákhoz is. Normális esetben ez a

relációrendszer úgy működik, hogy alkalmas probléma- és konfliktuskezelésre. Ennek hiánya sajátos deprivációként jelenik meg, ezt a megfosztott állapotot nevezzük kulturális szegénységnek.”

(Dudás Katalin, G. Furulyás Katalin, Lada Zsolt, Lágler Péter az MMI Kutatási Főosztálya hipotéziseiből)

Misszió

Az egyház missziója lényegéből fakad, abból, hogy Krisztus művében részesülve, közvetítő legyen Isten és teremtettsége között. Ez a Krisztusban közvetítő feladat két teljesen egybeeső mozdulatot foglal egybe: az egyik Isten mozdulata az ember felé, a másik a teremtettség mozdulata Isten felé. Vagyis az egyháznak szóval és tetteivel Isten Krisztusban megjelent szeretetét kell hirdetnie a világ felé azonosulva az emberiséggel, szeretetszolgálatban és örömteli igehirdetésben – ugyanakkor az emberiséggel azonosulva Isten elé viszi az egyház annak fájdalmát és szenvedését, reményét és vágyát, örömét és háláját, könyörgésében és az eucharisztia ünneplésében. E mindkét irányú közvetítő mozdulat egyensúlyának zavara fékezi hivatásunkat és misszióunkat. Csak az az egyház tudja a közvetítő hivatás mindkét aspektusát megfelelően betölteni, amelyik pontosan tudja, hogyan élnek az emberek a világban, hogyan éreznek és gondolkodnak. Itt rejlik az egyház másokért végzett szolgálatának értelme és jelentősége is: ezáltal az egyház megtanulja a világot jobban érteni, megtanul azzal szoros szolidaritásban élni, mert ismeri annak fájdalmát és vágyát. Csak úgy tudunk figyelmesen másokhoz közeledni, készek lenni arra, hogy nekik szolgálunk, ha saját bizonytalanságunkat és mások hamis megítélését leépítjük magunkban. Az egyház hivatásának középpontjában Isten országának meghirdetése áll, amely Jézus Krisztusban, a megfeszítettben és feltámadottban vette kezdetét. Az egyházak ezt az evangéliumi hivatást az eucharisztikus istentisztelet belső életében, a hálaadásban, a másokért való könyörgésben, a misszió és evangélizáció megtervezésében, a szegényekkel szolidaritásban, az elnyomottakért való felszólásban, s az elnyomó erővel konfrontációban tudják betölteni.

(Forrás: Keveházi László: “Tegyetek tanítvánnyá minden népet”- Egyetemes missziótörténeti vázlat, Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 2001, 173-174.o.)

Reform és reformáció

„A *reform* valamilyen *meglévő állapot* kisebb vagy nagyobb mértékű *javítását* jelenti. A reform általában egy nagyobb, komplex rendszer valamely részterületét érinti. Lehet

csekélyebb vagy nagyobb mérvű, végső hatása azonban mindenképpen *rendszerstabilizáló*.

Általában olyan ember vagy grémium hajtja végre, akinek, vagy amelynek ehhez meg vannak a hatalmi eszközei. A reformokat, bár ösztönözheti őket a bázis, *általában felülről szokták végrehajtani*.

Más a helyzet a *reformációval*: ennek esetében nem fokozatos kiigazítás történik, hanem a fennálló *viszonyok alapvető megváltoztatása*. A reformáció *nem valamely részterületet érint* – legyen az bármilyen kiterjedésű –, hanem *magát a rendszert*. Éppen ezért a reformációt csak nagyon ritkán kezdeményezik a „hatalom birtokosai”. E téren vannak ugyan dicséretes kivételek, az általános mégis az, hogy *a reformáció „alulról” szokott kezdődni.*”

(Douglass Klaus (2008): Az új reformáció. 96 tétel az egyház jövőjéről Bp. Kálvin kiadó 48. old.)

Szegregáció

Így nevezzük azt a jelenséget, amikor egy-egy településen belül a különböző társadalmi rétegek, etnikai csoportok stb. lakóhelye erősen elkülönül egymástól. A szegregáció együtt jár a jövedelmi viszonyok és a települési infrastruktúra lényeges egyenlőtlenségeivel. (Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, 1997. 194.o.)

Szolidaritás

(újlat. *solidarietas*, a *solidus*, 'szilárd, jól megalapozott' szóból): közösségvállalás, sorsközösség.

Tág értelemben egy csoport vagy társadalom megalapozott és több oldalról motivált összetartozása; szoros értelemben a kölcsönös köteletségvállalás és segítségnyújtás, mellyel egy csoport minden egyes tagja kiáll a csoportjáért, a csoport pedig értük. A szolidaritás csak az 1848 utáni munkásmozgalmakban vált általános politikai jelszóvá. Benne a munkásosztály ön- és összetartozástudatát, és önsegélyező intézményei alapját képező erkölcsi érzékét juttatta kifejezésre. A fogalom értelmezését Émile Durkheim fejlesztette tovább: a szolidaritás mint a társadalmi kohézió foglalata társadalom-elméletének központi fogalmává vált.

A rendszeres teológiában a szolidaritás fogalmának újfajta használata a II. Vat. Zsinaton paradigmaváltást jelez a megváltás értelmezésében: a Jézus kereszthalálával

adott isteni elégtétel gondolata visszaszorult az Ige megtestesülésével új alapokra helyezett szolidaritás mögé. Jézus Krisztus felülmúlhatatlan módon nyilatkoztatta ki és valósítja meg Isten szeretetét és az emberekkel való szolidaritását, és egymással való új szolidaritásra és közösségre szabadítja föl őket.

Erkölcsteológiai szemszögből a szolidaritás elve nem tűri a kirekesztést. Megkívánja, hogy a szolidaritás egyetemes érvényű legyen. A mindenki azonos méltóságán alapuló szolidaritás egyúttal minden tevékenységi területen megkívánja, hogy fokozott figyelemmel forduljunk a szegényekhez, gyöngékhez, a társadalom peremére szorultakhoz, jogfosztottakhoz és kirekesztettekhez, akik számára nehéz emberhez méltóan élni.

(Forrás: Magyar Katolikus Lexikon)

Szomszédság*

A várostervezésben, de más szakterületeken is használjuk a szomszédsági egység fogalmát („neighbourhood-unit”), amely mára a közösségfejlesztésnek is egyik alapfogalmaként jelenik meg, mert a szomszédság a helyi közösségi munka fizikai, de mint viszonyrendszer, pszichikai tere is. A szomszédságot tehát térben szemléljük, de a közelben megvalósuló együttlétként, gyakran helyi csoportként is. Külön építészeti, gazdasági és kulturális súlypontja van, amely városépítészeti jelzésekkel világosan elkülönül a többi városrésztől. Lakóinak tudatában áttekinthető, átélhető, megélhető egységként rajzolódik ki. Ez a tagolás arra épít, hogy sikerül az emberekben felkelteni az összetartozás, az otthoniasság érzését és a felelősségtudatot. A szomszédság a köznyelvből a közösségfejlesztés alapfogalmává vált. „Szomszédsági munka: az adott település (rész) átfogó, több szálon futó, öntevékeny, esetenként szakember által is segített, a helyi (megyei-, országos) hatóságokkal, szervezetekkel és intézményekkel, valamint egymással is párbeszédet folytató közösségek és a bennük zajló folyamatok, amelyek az ott élők viszonyrendszerének kifejeződései.

Taktika

Taktikának nevezzük azokat a nyomásgyakorló cselekedeteket, melyek alkalmazásával elérjük célkitűzéseinket. Érdemes számba venni és részletezni az egyes kampánycélok eléréséhez szükséges taktikákat, meghatározni, hogy a befektetett energiáért és erőforrásokért cserébe melyik fogja a legnagyobb hatást elérni. A megfelelő taktikák kiválasztásához az alábbi kérdéseket érdemes végiggondolni:

- Tényleg kivitelezhető? Van hozzá elég ember, idő és erőforrás?
- Az elsődleges és/vagy a másodlagos célszemélyre összpontosít?

- Valódi hatalmat helyez a konkrét követelés mögé?
- Megfelel a szervezet céljainak és az ügy céljainak is?
- Kívül esik a célszemély tapasztalatain?
- Elég kreatív és rugalmas?
- A saját tagjaink tapasztalatain belül van, és jól is érzik magukat benne?
- Van elég tapasztalt közösségi vezető a végrehajtásához?
- Az emberek szívesen vesznek majd részt benne?
- Pozitívan fog hatni a médiában?

Tanult

tehetetlenség

Ha valaki gyakran tapasztalja, hogy kezdeményezése, a saját életében, vagy akár a közügyekben rendszeresen sikertelen, ha visszatérően az a tapasztalata, hogy hiába próbálkozik, nem tud hatással lenni a saját helyzetére, a körülötte lévő viszonyokra, félő, hogy ez a kudarc rögzül benne. Az lehet a következtetése – később a meggyőződése -, hogy rajta nem múlik semmi, a dolgok alakulását mások, nagyobb erők határozzák, nem őrajta, hanem másokon állnak a dolgok. Ennek a magatartásnak a rögzülése a reménytelenség, a passzív viselkedés - a tanult tehetetlenség. Különösen gyakori ez a jelenség, a társadalom perifériájára került gyerekekben: a konzerválódó tanulási és egyéb kudarcok rögzülése során.

Kiterjeszthetjük ezt a fogalmat a helyi ügyek alakításában felhalmozódó és könnyen rögzülő negatív tapasztalatunkra: a helyi közösségnek a közjóra irányuló változtatási igyekezetének lehetséges és ismétlődő kudarcára.

Ez is magában hordozza a tanult tehetetlenség kialakulását, ami a közéleti cselekvés kudarcát, a részvételből való visszahúzódást jelentheti. Az egyes ember vagy a közösség azt a képet őrzi magáról, hogy: kiszolgáltatott, cselekvésre képtelen, nála nagyobb hatalmakkal nem szabad szembeállnia. “Nem érdemes ujjat húzni, úgyis mi vagyunk a vesztesek, ne is próbálkozzunk”. A folyamat gyakori következménye, hogy a szükséges cselekvésre nem érezzük képesnek magunkat, sőt *passzív, elkerülő magatartással* reagálunk ilyen helyzetekben.

Társadalmi

igazságosság

A *társadalmi igazságosság* elve az esélyegyenlőség és a szolidaritás ideáján nyugszik, az

emberi jogok és méltóság tiszteletét helyezi előtérbe, az emberhez méltó élet alapvető feltételeinek általános, vagy legalábbis minél szélesebb körű biztosítását célozza. Nem egalitarizmust, egyenlősítést, hanem a rosszabb helyzetű társadalmi csoportok életfeltételeinek, elfogadható életminőségének biztosítását jelenti. Érvényesülését sokan a társadalmi béke megteremtésének előfeltételeként tartják számon. Alapjait már a judaizmus, a kereszténység, az iszlám és a hinduizmus tanításai is megfogalmazták. Jelenkori, progresszív értelmezése szorosan összefügg a *fenntartható fejlődés fogalmával*, így az *ökoszociális igazságosság* komplex, a globális természeti, társadalmi, környezeti és gazdasági folyamatokat összefüggéseikben értelmező elvéről is beszélhetünk.

Társadalmilag sérülékeny helyzet/csoportok

Az Európai Bizottság a következőképpen definiálja a fogalmat: *„Társadalmilag sérülékeny csoportoknak tekintjük azokat a csoportokat, melyek tagjai a szegénységnek és társadalmi kirekesztettségnek az összlakosságnál nagyobb mértékű kockázatával szembesülnek. A sérülékeny és kirekesztett csoportok köre kiterjed, de nem korlátozódik a fogyatékkal élőkre, a migránsokra, az etnikai kisebbségekre, a hajléktalanokra, a volt fogvatartottakra, a kábítószer-függőkre, az alkoholbetegekre, az elszigetelt időskorúakra és a gyermekekre.”* A Bizottság álláspontja az, hogy e csoportok nehézségei hajléktalansághoz, munkanélküliséghez, alacsony iskolai végzettséghez, mindezekből fakadóan pedig a társadalomból való további kirekesztettségükhöz vezetnek.

Társadalmi tőke*

A társadalmi tőke – közösségi felfogásban – közösségi erőforrás: a társadalmi szerveződés azon jellemzőinek összessége, amelyek biztosítják a közös haszon érdekében végzett koordinációt, kooperációt, kommunikációt. A legfontosabb ilyen jellemzők a hálózatok (kötelékek, kapcsolatok), a normák (az általános kölcsönösség normái) és a bizalom. Minden közösség, szomszédság, település (de egy régió és egy társadalom is) jellemezhető a társadalmi tőke egy bizonyos szintjével. A társadalmi tőke jelentősége abban áll, hogy azokban a „közegekben”, ahol a társadalmi tőke szintje magas, jól működik a demokrácia, fejlődik a gazdaság – és jól érzik magukat az emberek.

Ügy

Az ügy kicsi, megnyerhető, konkrét, valamint jelentőséggel bír a probléma egészére nézve. Tiszta célpontja van és ellentmondásos: alkalmas arra, hogy az emberek

véleményt formáljanak és mellé vagy ellene álljanak. Alkalmas új tagok elérésére, bevonására, rövid távon megoldható (egy éven belül).

Megjegyzés:

A * jelölésű címszavak forrása: Közösségfejlesztés – módszertani útmutató Cselekvő közösségek Budapest, 2017 Szerk.: Arapovics Mária, Vercseg Ilona

https://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/csk_utmutato_kozossegfejlesztes_online_20170331-1.pdf